

Hajamõtteid kõrgkultuurist

Hiljuti olevat toimunud järjekordne Muusikanõukogu koosolek. Mina sinna ei läinud, sest tean, et põhimõttelised küsimused on seal harilikult juba ette ära otsustatud ja pealegi ei ole EMN suutnud P. Lassmanni juhtimisel juba pikema aja vältel midagi ära teha Eesti muusikaelu peamiste probleemide lahendamiseks. Muusikanõukogu pole neid probleeme ka laiemalt teadvustanud ega avalikustanud. Minu sellekohased ettepanekud on jäetud tähelepanuta. Põhiküsimuseks meie muusikaelus on minu arvates, mida üldse mõistetakse kultuuri all? Mis on kultuur ja mis mitte? Kuidas selgitada seda Eesti poliitikutele ja ametnikele, kes peaksid nende asjadega tegelema? Kõige selle algpõhjusena näen ma mõistete hämamist, ja nende devalveerimist. Selle tõttu ei suuda paljud inimesed enam mõista, mis on kultuur, mis on muusika, mis on perekond ja rahvusriik, mis on eetika ja moraal, mis on ausus, mis on armastus jne.

Minu arvates peaks iga rahvuse kõrgeimaks eesmärgiks peaks olema kultuuriline eneseteostus kunstipärasel vormis. See eeldab kogu rahva jõupingutusi kõige võimekamate ja andekamate inimeste väljaselgitamisel, nende haridustee ja nende loometegevuse toetamisel. Need inimesed moodustavad kultuurilise püramiidi tipu ja sinna tippu ei saa kuuluda kogu rahvas, kes ei ole võimeline ega suuteline seda saavutama, et sinna jõuda. Sellepärast ei ole õige ka lähtuda nende inimeste maitsest, arusaamisest ja seisukohtadest.

Kultuur on looming kunstipärasel vormis, mis väljendab looja vaimseid püüdlusi, et pakkuda esteetilist naudingut kultuurist osasaamisel. Kultuuri võib suures laastus jagada kolme suurde rühma:

- 1) Rahvuskultuur
- 2) Rahvakultuur
- 3) Rahvalik kultuur

Rahvuskultuur on rahvuse omapära ja selle kunstilise loomingu kõige üldisem väljendus kõrgkultuurilises vormis, mille loomiseks peab rahvas koondama kogu oma vaimujõu ja materiaalsed väärtused, et väljendada oma püüdlusi kõige kõrgemal professionaalsel tasemel. See eeldab riiklikku suunamist ja toetust. Seega peaks see valdkond olema eelkõige riigi ehk kultuuriministeeriumi prioriteet.

Rahvakultuuri mõiste haarab endas folkloori, mis ühendab rahvast kunstilise isetegevuse vormis, millega peaks tegelema eelkõige kohalikud omavalitsused ja

mitmesugused seltsid ja organisatsioonid, mida riik peaks võimaluste piires ka omalt poolt toetama.

Rahvalik kultuur väljendub eelkõige massikultuuri ilmingutes, mis toimib peamiselt lõbustusvahendina ja ajaviitelise tegevusena. Kuna valdavalt on see kommertsiaalse eesmärgiga, siis enamasti ei peaks see vajama riigipoolset toetust, vaid põhineks eraettevõtluse toetusel. Kommertsiaalse tegevuse vormides, kus sedalaadi muusikat inimestele avalikes kohtades vägisi pea sunnitakse, peaks see olema maksustatav lõbustusmaksuga.

Kõrgkultuuri mõiste defineerimine eeldab vastust küsimusele: millest kõrgem? Selleks et mõista, mis on kõrgkultuur, tuleb määratleda ka see, mis EI OLE kõrgkultuur. Seega on küsimus selles, mis on antikultuur? Kui kultuur on eelkõige konstruktiivse, ülesehitava tähendusega, siis antikultuur on destrukttiivne. Seega on absurdne väita, et kõik, millega inimene tegeleb on kultuur. Inimesi on mitmesuguseid, on tarku ja lolle, on andekaid ja laisku, on inimesi kõrge eetilis-esteetilise arusaamisega, ja on pätte ja kaabakaid.

Kultuur on tegelikult kogu inimühiskonna sisemine peegeldus. Igal ajastul on oma kultuur, ja see on sündinud sellele ajastule omastest pürgimustest, eesmärkidest, kunstilistest arusaamadest jne. Kui varasematel ajastutel olid määravaks kristlikud põhimõtted ja kultuuri peamiseks eesmärgiks oli Jumala austamine, st kindlate eetilis-esteetiliste normide järgimine, kus määravaks oli ilu ideaal, siis seoses suure Prantsuse kodanliku revolutsiooniga tõugati Jumal troonilt ja inimene püüdis ennast asetada tema asemele. See ei piirdunud mitte ainult kuningavõimu kukutamise ja brutalse kuninga hukkamisega, vaid selle tulemuseks oli aja jooksul kõige väärtusliku ja ilusa hävitamine. See oli kuritegu inimsuse ja tema vaimse loomingu vastu. Hilisemad revolutsioonid ja sõjad hävitasid kõik seniloodud kultuuriväärtused, järele jäid vaid riismed. Kaks maailmasõda hävitasid mitte ainult kogu senise kunstiloomingu, vaid tekitasid sügava eetilis-moraalse kriisi, mille tulemusel selgus, et inimesed ei ole võimelised ilma Jumala abita ühiskonda valitsema. Demokraatia ja turumajanduse põhimõtete rakendamine ei ole neid probleeme suutnud lahendada, vaid see on üksnes kriisi süvendanud, kus poliitikud ei suuda enam leida sobivaid lahendusi. Seetõttu lähtutakse põhimõttelisest arusaamisest, et rahuldada tuleb eelkõige enamuse tarbeid ja arvestada nende seisukohtadega. Kvantiteet otsustab kvaliteedi üle! Kogu kunstilooming ja eelkõige muusika on aga oma olemuselt elitaarne, ta peab olema suunatud mitte masside meeldimisele, vaid täitma kõrgemaid vaimseid eesmärke.

Kultuuri mõistmiseks tuleb mõista erinevate kultuuri valdkondade loovuse eesmärke. Tuleb aru saada, et kultuur on jumaliku ehk konstruktiivse alge (st. loovuse), mille eesmärgiks on kõrgema vaimse tasandi ja saatanliku alge (st. destruktivse) väljendus, mille eesmärgiks on nende väärtuste eitus ja hävitamine. Seega ei saa rääkida nende suundumuste

ühendamisest, need on oma olemuselt vastandlikud. Lisaks on oluline mõista, et need negatiivsed suundumused hävitavad positiivsed, kui puudub kindel lähtealus. Ei saa kirikust teha kõrtsi ja kõrtsist kirikut. Samuti ei saa maailma suurimate heliloojate loomingut hakata kasutama meelelahutusena kommertslikel eesmärkidel, sest sel juhul see kaotab oma põhieesmärgi – väljendada inimese vaimseid ja kõrgemaid püüdlusi. Ei saa kasvata kultuurtaimi, kui väetada kogu aeg vaid umbrohtu. Kõik katsed ühendada omavahel klassikalist muusikat pop- ja rokkmuusikaga ei ole kandnud vilja, sest kannatajaks pooleks jääb alati klassikaline muusika, mille ettekandmist ei saa teha popmuusika reeglite kohaselt, kus suur osatähtsus on mitte ainult helitugevusel, vaid muusikavälistel elementidel (valgusevihkude mäng, liikumine ja hüppamine, karjumine, helikvaliteedi allutamine elektroonilisele tugevusele jne).

Kuulasin internetist Muusikanõukogu koosoleku salvestust ja ei jõudnud ära imestada, et üks kultuuriministeeriumi juhtiv ametnik ei tea, mis asi on kõrgkultuur ja tuleb seda teiste käest küsima. Kui ta seda ei tea, kuidas ta siis üldse sai kultuuriministeeriumi juhtivaks ametnikuks? Kuidas saab selline ametnik juhtida meie muusikaelu ja otsustada muusikute saatuse üle? Tema ei lähtu ju mitte kunstilistest väärtustest ega professionaalsusest, vaid eelkõige pragmaatilistest eesmärkidest. Sellepärast ta otsibki võimalusi, kuidas professionaalseid muusikakollektiive ühendada, rahasid kokku hoida ja vähendada riigipoolset vastutust kõrgkultuuri edendamisel. Ta ei mõista, mis asi on rahvuskultuur, rahvakultuur ja rahvalik kultuur. Seega ta ei tea üldse, mis asi on kultuur, ja mis on kõrgkultuur. See tähendab, et ta ei tunne kultuurivaldkonna põhiprobleeme. Järelikult ta ei usu ega mõista ka, et antikultuur hävitab tõelise kultuuri. Talle on raske selgitada, mille poolest kõrgkultuur on “kõrgem” tema tavakäsitlusest, mis käsitleb kõike kultuurina, millega kultuuriministeerium tegeleb. Tema arvates olgu igasugune kultuur (ka poliitiline kultuur) iga inimese enda asi ja eesmärgiks peaks olema “õhuke riik”. Selliste ametnike jaoks on kõrgkultuur midagi kauget ja arusaamatut, eraldiseisvat, mis teda ei puuduta. Tal puudub huvi õppida tundma kõrgkultuuri ilminguid, selle eesmärgi, et mõista selle olemust. Tema jaoks on kultuur üks osa “loomemajandusest”. Ta ei mõista, et need kaks mõistet ei sobi kuidagi kokku – kui eesmärgiks on looming, siis ei arenda see majandust, ja vastupidi – kui majandus, siis hukutab see loomingu. Just see meil praegu toimubki. Ministeeriumi arvates peab kõrgkultuur pakkuma “teenust” ja kunstilised eesmärgid on teisejärgulised. Tähtis on kasum. Ja seda on vaja kiiresti ja kohe.

Sellepärast ei mõisteta ka Beethoveni ütelust, et “Muusika on kõrgem ilming kui kogu tarkus ja filosoofia”. Need inimesed ei tea, et selle mõistmiseks tuleb tunda mitte ainult Beethoveni, vaid ka paljude teiste heliloojate loomingut. Tuleb tunda mitte ainult noote, vaid

mõista nendesse kätketud sõnumit, mõista nii helilooja kui interpreedi pürgimusi selle sõnumi esiletoomiseks. Kuid kui inimene ei tunnegi selle vastu mingit huvi ja kontsertidel ei käi, siis ta ei usu ega mõista tõelise loomingu jumalikku päritolu inimeste vaimsete pürgimuste teostamisel. Ei mõisteta kõrgkultuuri tekkimise ja arenemise sisemist olemust ja seda, kuidas see mõjutab ühiskondlikke protsesse, väärtushinnanguid ja moraalseid põhimõtteid. Kõrgkultuuriga tegelemine, selle edendamine ja arendamine eeldab meisterlikkust, mille saavutamiseks tuleb väga palju tööd teha ja vaeva näha, ja igaüks ei ole selleks võimeline. Sellepärast piirduakse enamasti labase nn. “meelelahutusega”, mis on laiale rahvahulgale kergemini mõistetav, sealhulgas ka poliitikutele, kellest sõltub kultuuri rahastamine. See toob sisse mitte ainult raha, vaid ka rohkem valijate hääli. Selletõttu tahetakse kõik ühte patta panna ega mõisteta muusika kui kunsti ja popmuusika (ka “rämpsmuusika”) omavahelisi erinevusi. Samuti muusika kui kunsti suhet teistesse kunstiliikidesse. Selle tulemusel vohab meie kultuuripõllul umbrohi, mis hävitab meie rahva vaimsed pürgimused, identiteedi, tema elujõu ja viib lõppkokkuvõttes rahvuse hääbumiseni.

Kui keegi tahab midagi teada muusika kohta, siis otsib ta seda internetist. Kuid sealt leiab ta Neti leheküljelt, et muusika kuulub meelelahutuse alla! Muusika ei ole kultuur! Kui ajakirjanduses, televisioonis ja raadios räägitakse kogu aeg ainult popmuusika “staaridest” ja “bändidest” ning nõutakse nende primitiivsetele ja kunstiliselt küündimatutele ilmingutele samasuguseid “õiguseid” kui tõelisele muusikale kui kunstile, siis hävitab see juba noores eas inimestes igasuguse huvi muusika kui kunsti vastu. Maailma suurimate muusikageeniuste looming ei jõuagi nende inimesteni, sest nad ei tunne ega mõista seda, sest nad on juba emaüasast peale kasvanud teistsuguses keskkonnas, mis on narkomaania, kuritegevuse, prostitutsiooni, kõikelubatavuse ja ühiskonna eetilise-moraalse allakäigu taimelavaks. Kui riik ei väärtusta muusikat kui kunsti, siis toimubki meie rahvuskultuuri ja eriti muusikakultuuri sihikindel hävitamine. Ei mõisteta, et liberaalse turumajanduse tingimused ei soodusta kultuuri arengut, vaid pärsivad seda. Tegelikult on meie muusikaelu sattunud katastrofaalsesse olukorda, mis väljendub selle üldises kommertsialiseerumises, riigipoolse vastutuse vähenemises ja pealiskaudsetes suundumustes. Tekib küsimus, KES VASTUTAB KÕIGE SELLE EEST?

Mida on Kultuuriministeerium ja Muusikanõukogu kui Eesti muusikute esindusorgan selleks teinud, et tõsisemalt väärtustada klassikalist muusikakultuuri? Kus on Muusikaakadeemia uus saal? Kus on Muusikakeskkooli uus hoone? Kus on uus ooperiteater? Miks pole meil siiani loodud oratooriumikoori? Miks on ERSO probleemid siiani lahendamata? Miks peavad muusikud pidevalt ise oma raamatutele peale maksma, et tutvustada ja edendada Eesti muusikakultuuri saavutusi? Miks ei väärtustata Eesti

professionaalsete interpretide tegevust, mis pälvis üha vähemat kajastust nii raadios, televisioonis kui ajakirjanduses?

Kokkuvõttes saab neile ametnikele ja poliitikutele vastata ainult nii, et “Kõrgkultuur on kõik see, mida teie ei mõista ja mille allasurumisega ja hävitamisega te tegelete”.

Kahetsuse ja kurbusega

Vardo Rumessen